

חיי התושבים הפלסטינים ומעצימה עוד את הקושי היומיומי של החיים תחת כיבוש. עתה נדרשים הפלסטינים לקבל אישור ממפקדת התיאום והקישור באזור מגוריהם על מנת לחזור לביתם, ועצם קיומם הפרטי חייב בהיתר מיוחד. בכוח המחסומים, ההיתרים והשערים נוצרים בתוך השטחים חלקי ארץ מפוצלים ורצועות מבודדות אשר מפוררים בשיטתיות את המבנה החברתי הפלסטיני ואת מרקם החיים בשטחים.

השתנתה ב-2003 מספר פעמים ומנעה מרבים את יציאתם וללא אישורים, הניתנים במשורה, אסורה היציאה. עד לתקופה האחרונה לא היה צורך להצטייד באישור מיוחד על מנת לעבור במחסומים בתוך השטחים, אשר נועדו לפיקוח כללי ולאכיפת המצור שהוטל על היישובים. לאחרונה התחיל הצבא לדרוש גם אישורים מיוחדים על מנת לחצות מחסומים בתוך הגדה וכן כדי לעבור בשערי חומת ההפרדה. דרישה זו מעמיקה את הפיקוח על

חומת ההפרדה ומרחב התפר

הירוק ובמובלעות מוקפות מכשולים. מספר התושבים שגרים מצדי החומה ושחייהם ייפגעו כתוצאה מהקמתה מוערך ב-875,600 איש, המהווים 38% מהאוכלוסייה הפלסטינית של הגדה המערבית.⁴

אך החומה לא גורמת רק להרחקתם של עשרות אלפי פלסטינים מאדמתם, כליאתם מאחורי גדרות וחומות ושבירת מטה לחמם, אלא יוצרת משטר מפלה, המקנה ליהודים ולאזרחי ישראל זכויות ושולל אותן מתושבים פלסטינים. בתחילת אוקטובר 2003 הכריז המפקד הצבאי של הגדה על השטח שבין החומה לבין הקו הירוק, "מרחב התפר", כשטח צבאי סגור ללא הגבלת זמן. אולם, ההכרזה על שטח צבאי סגור חלה באופן שונה על אנשים שונים. תושבי מרחב התפר הפלסטינים - אלה שנולדו וגדלו במרחב, שמבקשים לעבוד בו או שרוצים לבקר את בני משפחותיהם - חייבים בהיתר מיוחד על מנת לעבור בשערים שהוקמו לשם כך. ישראלים - אזרחי ישראל, תושבי ישראל ומי שזכאים לאזרחות ישראלית על פי חוק השבות - אינם חייבים באישורים כלשהם והם רשאים לבוא ולצאת כאוות נפשם. משמעות הדבר היא כי המרחב הוא שטח צבאי סגור עבור פלסטינים הזקוקים לאישור על מנת לגור בבתיהם ולעבד את אדמתם, אולם

החומה הנבנית עתה ומערכת המכשולים שמשני עבריה, אינה נבנית על הקו הירוק - על מנת להקיף התנחלויות ולספח אותן בפועל לשטח ישראל, סוטה תוואי החומה מהקו הירוק מזרחה, מתפתל ומקיף את גושי ההתנחלויות ושטחים בהם גרים ומהם מתפרנסים מאות אלפי פלסטינים. פיתולי החומה והשטח שהיא דורסת משנים את מציאות חייהם של מאות אלפי פלסטינים - אלה החיים ממזרח לחומה אינם יכולים להגיע לשדותיהם ולבארות המים שלהם הנמצאים ממערב לה ואילו אלה החיים בין הקו הירוק לבין החומה כלואים, הלכה למעשה, על אדמתם ויכולים להגיע לערי הגדה, לרופאים, לבתי הספר, לשווקים ולקרובי משפחתם, רק דרך שערים בחומה ובאמצעות היתרים מיוחדים. מורכבות החיים בצל החומה, הפיקוח המתמיד של הרשויות וכליאת יישובים במובלעות מגודרות עלולים להוביל להסתלקותה של האוכלוסייה הפלסטינית ולסיפוח בפועל של השטחים הנמצאים בין החומה לקו הירוק.

בניית החומה משנה את המציאות בשטח הנכבש. על מנת לבנות את החומה הפקיע הצבא מהפלסטינים 28,000 דונם וכתוצאה ממנה נכלאו 845,000 דונם, המהווים 15.1% משטח הגדה, בין החומה לבין הקו

הוא שטח אזרחי פתוח עבור כל האחרים. הצווים המגדירים את הזכויות בקו התפר מגדירים גם יוצאים מן הכלל ומבחינים לא רק בין ישראלים לבין פלסטינים: גם תיירים, פלסטינים העובדים בהתנחלויות ופלסטינים בעלי אישור כניסה לישראל רשאים לצאת ולבוא בשטחי מרחב התפר.

בעתירה שהגיש המוקד לבית המשפט הגבוה לצדק כנגד תוואי חומת ההפרדה וכנגד משטר הצווים הנלווה לה, נכתב כך:

"פלסטינים החיים את חייהם דורות על גבי דורות באדמתם שהפכה ל"מרחב התפר", שמעבדים את האדמה בזיעת אפם, שילדו וגידלו את ילדיהם במקום - אלו מחויבים לגשת למשרדי המינהל האזרחי ולמלא טפסים ולבקש היתר שהייה באדמתם ובביתם ועולה החשש שאם יימצא מי מהם בעל עבר ביטחוני, תיחסם בפניו האפשרות להמשיך ולחיות על אדמתו ופתחנו בתהליך של טרנספר זוחל באמתלות ביטחוניות. ואילו תיירים שהגיעו מקצות תבל וזו להם אולי הפעם הראשונה שכף רגלם דורכת במזרח התיכון - הם מקבלים היתר אוטומטי, לא נדרשים לעמוד בתור בשעות הקבלה של המינהל האזרחי... ולבסוף ניצבים חוטבי העצים ושואבי המים של ההתנחלויות, אותם פלסטינים המנוצלים על-ידי חומסי אדמתם בעבור שכר זעום, שכמיטב המסורת של משטרי ההפרדה הגזעית המאפשרים למשטרים להגיע אל אדוניהם, גם כניסתם שלהם אינה מעוכבת לבל ימצאו המתנחלים את עצמם ללא מי שינקה את מחראותיהם".⁵

העתירה, שהוגשה ב-6 לנובמבר 2003, אינה טוענת נגד עצם בניית חומת הפרדה. לממשלת ישראל עומדת הזכות המלאה לנקוט בצעדים על מנת להגן על גבולותיה. אלא שהקמת חומה בתוך שטחי הגדה המערבית, ממזרח לקו הירוק, עומדת בסתירה לחוק המקומי והבינלאומי ופוגעת פגיעה אנושה במאות

אלפי אנשים. הקמת החומה גורמת לשינוי מהותי בשטח הכבוש. ישראל מקימה בתוך השטח הכבוש חומת בטון שמגיעה, במקומות מסוימים, לגובה של שמונה מטרים. לשם כך הפכה אדמה חקלאית לקרקע לבנייה, נחסמה הגישה לשדות ולבארות מים וכפרים נחצו. שינויים אלה סותרים את הוראת החוק הבינלאומי הקובע כי למעצמה הכובשת אסור לבצע שינויים מהותיים בשטח הנכבש. על מנת לבנות את החומה ולכפות את הסדר הרצוי קבע המימשל הצבאי, כאמור, שורה של תקנות והוראות שהן מפלות ושרירותיות. תקנות אלה עומדות בסתירה לערכי היסוד של מדינת ישראל ולחוק היסוד: כבוד האדם וחירותו. אך החומה אינה רק בלתי חוקית אלא גם בלתי מוסרית, שכן היא פוגעת פגיעה קשה באוכלוסייה האזרחית הפלסטינית שעצם חייה נתונים לבחינתו של המפקד הצבאי, שיכול לאסור על אנשים את החזרה לבתיים ואת המעבר לאדמותיהם, מטה לחמם.

בינתיים חצה הדין על חוקיות החומה את גבולות ישראל ונערך גם בערכאה שיפוטית בינלאומית. ב-8 לדצמבר 2003 ביקש מזכ"ל האו"ם מבית הדין הבינלאומי בהאג לבחון את חוקיות הקמת החומה. הטענות העיקריות נגד החומה שעלו בדין של עצרת האו"ם דומות דמיון עקרוני לטענות שהוגשו לעיון בג"ץ. טענות אלה עסקו בשינוי המהותי שבניית החומה יוצרת בשטח הכבוש ובהשלכות ההומניטאריות שיש לבניית החומה על האוכלוסייה החיה בצילה.

במהלך פברואר 2004 נערכו דיונים בנושא החומה - בבית המשפט בישראל ובבית הדין בהאג. נכון לכתיבת שורות אלה, לא פירסמו שני המוסדות הללו את מסקנותיהם. בדצמבר 2003 הגישה האגודה לזכויות האזרח

⁴ על פי נתוני בצלם: www.btselem.org

⁵ בג"ץ 9961/03, המוקד להגנת הפרט נ' ממשלת ישראל ואח', סעיף 85.

בהם עוכבו בני אדם בשערי ג'יוס. הנה רצף אירועים במהלך ארבעה ימים בחודש דצמבר 2003:

ב-7 לדצמבר בשעה 13:10 התקשר אדם למוקד החירום בבקשה שיפעל לפתוח את שער ג'יוס בפני קבוצה של אנשים המחכים משני צידיו לסיור הצבאי, שהיה אמור להגיע בשעה 12:30. אחרי מספר שיחות טלפון נמסר למוקד כי בשל התראות נסגר השער ויישאר סגור. למרות זאת, בשעה 13:25 הגיע לשער כוח צבאי ופתח אותו לאלה שעדיין חיכו שם. באותו יום בשעה 17:00 התקשר אדם והודיע כי שער ג'יוס לא נפתח בשעה 16:30, כפי שאמור היה, וכחמישים איש אינם מצליחים להגיע לביתם. יום למחרת נתקע אחד החקלאים בצד המזרחי של החומה מכיוון שאיחר להגיע לשער: למרות שהשער היה פתוח עת הגיע לשם, לא הרשו לו החיילים לעבור. ב-9 לדצמבר לא נפתח השער בצהריים והחקלאים המתינו במקום למעלה משלוש שעות בתקווה שהחיילים שעברו במקום יפתחו את השער. בשעה 16:00 עזבו אחרוני המחכים את השער וחזרו לבתיהם בלי לעבוד בחלקותיהם. למחרת נתקעו כ-40 חקלאים בצד המערבי של החומה בדרכם חזרה לג'יוס. רק שעה וחצי אחרי המועד בו אמור היה השער להיפתח, הגיע סיור צבאי ופתח אותו. (תיקים 3382n, 3388n, 3390n, 3396n, 3408n)

עתירה המבקשת מבית המשפט לחייב את הצבא לפתוח את השערים שבגדר משך כל שעות היממה,⁶ שכן בחומה נבנו מעברים המיועדים לאפשר לתושבים פלסטינים, שנמצאו ראויים לכך, לעבור מצד לצד, אך בפועל היתרי המעבר הניתנים הופכים להיות מנוף להפעלת לחץ על מבקשי ההיתר ומנגנון פיקוח והשפלה נוסף על האוכלוסייה. בשטח אמורים החיילים לפתוח את השערים על פי הוראות כלליות אולם בפועל פתיחת השערים אינה סדירה, השעות משתנות ומשך פתיחת השערים קצר ביותר. גם פלסטינים שקיבלו אישור עלולים להתעכב שעות רבות ליד השערים ולהיחשף לשרירות החלטתם של חיילים, לעיכובים והשפלות.

הכפר ג'יוס שבאזור קלקיליה מונה 3,100 נפשות ופרנסת 90% מתושביו מחקלאות. מאז הקמת החומה מצאו עצמם כל תושבי הכפר, לבד ממשפחה אחת בת שמונה נפשות, בצידה המזרחי של החומה, מנותקים מלמעלה מ-80% מהאדמות החקלאיות וממקורות המים העיקריים שלהם. עתה, על מנת להגיע לאדמות הכפר - בהן 7,000 דונם זיתים, דגנים, הדורים וירקות ושש תחנות לשאיבת מים - חייבים התושבים לקבל היתרים מיוחדים ולחלוף באחד משני שערים. מאוגוסט 2003 ועד לסוף השנה טיפל מוקד החירום ב-122 אירועים

מחסומים

הדרושה במחסום היא מיידית ולשם כך הוקם מוקד החירום. במהלך 2003 פעל מוקד החירום בעניין כ-2000 פניות, שהגיעו מצידי הדרך וממחסומים וניסה להתמודד עם הבעיות השונות במהירות האפשרית, באמצעות יצירת

שכיחות המחסומים, החיכוך הבלתי פוסק בין אזרחים לחיילים והכוח הבלתי מוגבל למעשה שניתן בידיהם של החיילים, יוצרים תנאים בהם התעללות, מכות והשפלה הופכים לשיגרה. ברבים מהמקרים ההתערבות

קשר עם גורמים במינהל האזרחי ובמפקדות. פניות המוקד למינהל האזרחי, למת"קים השונים ולחיילים בשטח, הניבו לרוב תוצאות, אך בדרך כלל רק לאחר זמן רב. המוקד המשיך לטפל במקרים בהם ביקש הפונה, גם לאחר שעבר במחסום, לפעול לחקירת המקרה ולהעמדת האחראים לו לדין, או במקרים שהטיפול לא הסתייע.

את הרדיו ודרש מהנוכחים לרקוד עימו. כמה דקות מאוחר יותר התקשר אחד המעוכבים למוקד, שיצר קשר עם מפקדת התיאום והקישור ברמאללה. בשעה 12:40, כארבעים דקות אחרי תחילת האירוע, הגיע למחסום גייפ צבאי. התעודות ומפתחות הרכב הוחזרו לבעליהם ואלה המשיכו לדרכם. **(תיק ח972)**

בערב ה-26 לאוקטובר 2003 תקפו את א"ע צירי לידה. בשעה 19:40 החלו א"ע ובעלה בנסיעה במכוניתם לכיוון הכניסה לכפר, שבאזור שכם, על מנת לפגוש את האמבולנס שהועק למקום ושאמור היה להסיע אותה את יתרת הדרך - ממחסום העפר שבשער הכפר עד לבית החולים. אולם בכניסה לכפר עמדו חיילים שעצרו את הרכב. כשהגיע האמבולנס אל צידו האחר של המחסום, החלו החיילים לירות והניסו אותו מהמקום. בעלה של א"ע התקשר למוקד, אשר פנה מיד למינהל האזרחי בדרישה להתיר לאמבולנס להתקרב למקום. חצי שעה מאוחר יותר ולאחר שיחות טלפון רבות נוספות, הודיע המינהל האזרחי שהאמבולנס יכול להתקרב למחסום ולאסוף את היולדת. מוקד החירום יצר עתה קשר עם האמבולנס מחד ומאידיך עם בעלה של א"ע, שהתרחק ברכבו קודם לכן מהמחסום בשל ירי החיילים. בשעה 20:35, חמישים וחמש דקות אחרי שיצאו לדרכם, החלו א"ע ובעלה לחצות ברגל את מחסום העפר שחצץ בין רכבם לאמבולנס. החיילים נעלמו מהמקום וא"ע הגיעה בשלום לאמבולנס. אל בית החולים, הנמצא במרחק רבע שעה נסיעה מבייתה, הגיעה בשעה 20:50. **(תיק ח3037)**

בבוקר ה-3 למאי 2003 הגיע ע"ד בן ה-38 למחסום חווארה שליד שכם, אלא שבאותו יום עמד בדרכו חייל כעוס שזרק את תעודת הזהות של ע"ד וציווה עליו לחול ולנעור כחמור על מנת לקבל את התעודה. משסירב ע"ד לנהוג כך, החריס החייל את התעודה ואמר לו שהוא מעוכב עד להודעה חדשה. מוקד החירום פנה למינהל האזרחי על מנת להתערב באירוע, לשחרר את ע"ד ולהחזיר לו את תעודתו. לאחר שש שעות של עיכוב הגיע למחסום קצין ממפקדת התיאום והקישור, החזיר לע"ד את תעודת זהות שלו ואיפשר לו להמשיך בדרכו. **(תיק ח1508)**

בצהרי ה-31 למאי עבר ז"ע את מחסום קלנדיה במוניתו, בדרכו לתחנת המונית שבמקום. במחסום עצר אותו שוטר משמר הגבול, פתח את דלת המונית ומבלי לומר דבר חבט בפניו של ז"ע בעוצמה בקנה רובהו. ז"ע נפל מהרכב והתעלף על הכביש. החיילים סירבו לאפשר לעוברים ושבים לגשת אל הפצוע ולהגיש לו עזרה. אחד מעדי הראייה התקשר למוקד, שיצר קשר עם מפקדת התיאום הקישור ודרש שיאפשרו לאמבולנס להיכנס לשטח המחסום כדי לפנות את הפצוע. כעבור חצי שעה הגיע למחסום אמבולנס של הסהר האדום ופינה את ז"ע לבית החולים, שם אושפז משך יומיים בגלל פציעה בעין. התיק מצוי בטיפול המוקד מול מח"ש. **(תיק ח1778)**

בצהרי ה-2 לפברואר 2003 עצרו חיילים במחסום דרכים באזור ירושלים את התנועה, לקחו את תעודות הזהות של הממתנינים בו ואת מפתחות כלי הרכב. אחד החיילים סילק את היושבים ברכב, הדליק

⁶ בג"ץ 11344/03, סלים ואח' נ' מפקד כוחות צה"ל ביהודה והשומרון.